

רבי יהודה מודרן זצ"ל

מחכמי סיגעט, מח"ס זכרון שמואל ועוד

איסור בל יראה בחמץ של איסורי הנאה

יליד פרשבורג בשנת תק"פ ונימול ע"י מרן החת"ס. תלמידים הגדול של החת"ס, רבי מאיר א"ש אב"ד אונגוואר בעל שו"ת אמרי אש ורבי משה טייטלבוים אב"ד אוהעל בעל הישמח משה. לאחר נשואיו עם בת הגביר החכם רבי שמואל זנויל כהנא מסיגעט חתן רבה של סיגעט בעל 'קונטרס הספיקות' אחיו של בעל 'קצות החושן', דר עד סוף ימיו בסיגעט. בשנת תר"ח הוציא לאור את הספר 'תרומת הכרי' מתותן חותנו הג"ל עם הגהותיו. בשנת תרכ"ז את חיבורו הגדול 'זכרון שמואל' על מסכת גיטין, ובין השנים תרמ"ה-תרמ"ז את חיבורו על התורה 'פרי העץ'. כל ימיו נמנע מלקבל עליו את עול הרבנות, ונפטר בסיגעט ביום ד' מר חשון תרנ"ד.

בקובץ 'לקט ששנה' (תש"ב סי' נ"ט) נדפס מכתב שהשיב לרבי נפתלי סופר בעל ה'בית נפתלי' אף הוא מגדולי תלמידי החת"ס, שפנה אליו בנוגע לעריכת אירוע בקשר ליובל שנים לפטירת רבם. והרינו מפרסמים זאת שוב (ראה מאמרו של בן מנחם, סיני כרך סג עמ' קעב-קעו, שרושם את תשובותיו שנדפסו במקומות שונים, ולא הרגיש בתשובה זו):

בעה"ת יום ב' נצבים תרמ"ט לפ"ק סיגעט יצ"ו

במיפק שתא כסא דברכתא לכבוד יד"נ הרב הגאון וכו' צדיק נשגב כש"ת מו"ה נפתלי סופר נ"י אבדק"ק פ"ח יצ"ו.

יקרת מכתבו קבלתי וכו', ואשר נועץ עמי בדבר אשר רוצים לעשות זכרון ביום יארציט של אדמו"ר הגאון הקדוש בעל החת"ס זצ"ל, יען יהי' כעת מלאת חמישים שנה מעת אשר עלתה נשמתו הטהורה למרום, כי כן עושים מלכים ושרים במלאות חמישים שנה, ויהי' הרמת קרן התורה אם גם אנו נעשה זכר כזה. ונפשו הטהורה בשאלתו אם מסכים אני לזה.

הנה אם אמנם כי המנהג מלפנים בישראל לעשות יומא דריגלא ביום י"צ על אדם גדול (עי' גמ' יבמות קכ"ב [ע"א] וברש"י שם [ד"ה תלתא]), ויש מקור לזה גם עפ"י נסתר כידוע ליי"ח, וכן נוהגין באה"ק תבכ"א ביום ל"ג בעומר יומא דהלולא דרשב"י. אכן לעשות זכר במלאות חמישים, לא אדע מה ענין חמישים שנה לזה, ואי בשכיל דהאזה"ע וכת החדשים עושין כן לכבוד, הנה אני נבוך מאד אם מהראוי לעשות כן, דהא אמרו חז"ל בסנהדרין דף ג"ב [ע"ב] שורפין על מלכי ישראל, ופריך והא כתיב ובחוקותיהם לא תלכו, ומתרץ כיון דכתיב באורייתא וכו' לא מנייה גמרינן, הרי אי לאו דכתיב, הגם שזה לכבודו, וגם דברים של טעם הם לשרוף הבגדים שלהם לכבודו שלא ישמש בהם אחר, עי' בר"ן שם, ודוחה איסור צב"ח, כמ"ש תוס' ע"ז י"א ד"ה עוקרין ע"ש, מ"מ לא הי' לנו לעשות כן משום ובחוקותיהם לא תלכו. א"כ כ"ש בזה דאין שום טעם בדבר לעשות כן, רק משום דהם עושים כן לכבוד, כ"ש דאין מהראוי לעשות כן.

אמנם הב"י, הד"מ [ו] הרמ"א ביו"ד סי' קע"ח הביאו דעת המהרי"ק להלכה, דאין איסור בחוקות העכו"ם אלא בדבר שנהגו בו לשם פריצות, או בדבר דאיכא למיחוש משום דרכי האמונה ושיש בו שמץ עכו"ם מאבותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת וכו', וכן שעושין משום כבוד או לטעם אחר, מותר, לכן אמרו שורפין על המלכים. ומבואר דכל שעושין משום כבוד או טעם אחר אפי' לא כתיב, אין בו משום ובחוקותיהם וכו'. אכן באמת מהתימא על הפוסקים הנ"ל, הא בגמ' דסנהדרין הנ"ל מבואר דאפילו דבר שעושין משום כבוד או ענין אחר, כמו בנהרגין דליכא טעמא משום מיתה מנוולת, וגם בשורפין משום כבוד, מ"מ לולי דכתיב לא הי' מותר לנו לעשות כן כמעשיהם, הרי מבואר דלא כמהרי"ק. עי' בהג' הגר"א שם, ובמנחת חינוך רס"ב שהק' כן על המהרי"ק, והניחו בצ"ע. והג' הגר"א דחה עבור זה דברי הרמ"א מהלכה, עיי"ש.

והנה לחומר הקו' נלע"ד בישובו, והוא, דהנה בלא"ה כבר תמהו בסתירת סוגי' הש"ס, כי בגמרא ע"ז י"א משמע לכאור' דלא כסוגי' דסנהדרין הנ"ל, דפריך שם על רבנן דאמרו כל מיתה שיש בה שריפה יש בה ע"א, מכלל דרבנן סברי שריפה חוקה היא, והא תני' שורפים על המלכים וכו', ואי חוקה היא היכא שרפינן והא כ' ובחוקותיהם וכו', אלא דכ"ע שריפה לאו חוקה אלא תשיבותא היא כו'. ומדלא הזכיר כלל

טעמא דכתיבא אלא טעמא דחשיבותא לכד, משמע שדי בטעמא דחשיבותא לכד, וזהו מורה כדברי מהרי"ק ודלא כסוגי דסנהדרין הנ"ל.

והנלע"ד בזה, ויתיישבו גם דברי המהרי"ק, דהנה המשנת חכמים הביא בשם הב"ח, דאם אין כונתו לדמות להם, רק לעשות משום איזה טעם, הוי דבר שאינו מתכוין ומותר, הגם דהוי פס"ר, ופס"ר גם דלא ניחא לי' אסור בכל אסורין, הכא לא אסרה תורה משום פסיק רישא, ע"כ, ויראה כי לזה נתכוון ג"כ מהרי"ק הנ"ל, ולפי"ז ממילא מתורץ סתירת הש"ס הנ"ל, והוא, דבשלמא בסנהדרין דקאי התם אליבא דר"י, וא"כ י"ל דר"י לטעמי' אזיל דס"ל דבר שאינו מתכוין אסור בכל אסורין אפי' אינו פס"ר, וא"כ כ"ש התם דהוי גם פס"ר, ולכן שפיר א' אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו, ולזה השיבו החכמים לדבריו דר"י, דכיון דכתיב' שפיר ראוי לעשות כן אפי' לפי שיטתו דסוכר דשא"מ אסור, אבל אינהו לנפשייהו דסברי דשא"מ מותר, משום טעמא דחשיבותא לחוד סגי, וא"צ כלל לטעמא דכתיב, ולכן בע"ז דלא קאי אליבא דר"י, לא הזכיר רק טעמא דחשיבותא, ודו"ק.

עוד אני אומר בזה דרך יותר מרווח לתרץ סתירת סוגי' הש"ס הנ"ל, והוא, דהנה כבר כתבתי הטעם דכל היכי דעושה הדבר בשביל איזהו טעם ליכא משום בחוקותיהם, משום דהוה דבר שאינו מתכוין, ודעת הב"ח דבזה לא אסרי פס"ר דלא ניחא לי'. אכן נראה הטעם לפי"ז, דזה דוקא היכי דאיכא טעם של מצוה, שדעת הרשב"א באס"ז כתובות ה', דפס"ר דלא ניחא לי' מותר במקום מצוה, משו"ה שפיר גם כאן מותר, אבל אי ליכא מצוה, הגם שהוא עושה בשביל איזה טעם והוה דבר שאינו מתכוין, מ"מ הרי גם פס"ר אפי' דלא ניחא ליה אסור. והנה בהך דסנהדרין, הגם דאיכא טעם של מצוה, דהיינו בנהרגין איכא טעמא משום מיתה מנוולת, וגם בשורפים משום כבודו, מ"מ אי לאו דכתיב' אין הטעם ברור כל כך, וי"ל ג"כ טעם להיפך, והוא דהנה בהריגה י"ל נהי דיש טעם דמיתה מנוולת, מ"מ לעומת זה י"ל כיון דהתורה אמרה למען ישמעו ויראו, א"כ אדרכא משום מיתה מנוולת היא טפי עדיף למען יווסרו רבים וישמעו ויראו, וכן בהך דשורפים, נהי דיש טעם משום כבודו, מ"מ לעומת זה הא איכא בל תשחית, וא"כ דאינו ברור שהוא מצוה, שוב ממילא אסור משום בחוקותיהם. אבל כיון דמצוה בתורה, כי ה' הסכמת התורה לעשות זה בשביל כבוד ולא לחוש להשחתה, וכן בהריגה היתה הסכמת התורה שלא לעשות מיתה מנוולת, ולא חששה לטעם דיוסרו רבים, וא"כ טעם שלנו היא מכוון לאמת, ושוב אין טעם דחשיבותא דהכתיבה רק גילוי דהטעם שלנו נכון. ובזה מתורץ מה שיש לדקדק בהא דקאמ' בהריגה דהוי כתיבה דכתיב לפי חרב, הא זה לא נאמר רק באחד מן חייבי מיתות, דהיינו בעיר הנדחת, ומנין גלמוד לכולן. אכן להנ"ל א"ש, דהך דכתיב רק גילוי שהטעם שלנו אמיתי, וממילא בכל חייבי מיתות כן ואין לחוש לחוקותיהם, ודו"ק.

ונחזור לנ"ד, הנה כבר בארתי שאין לנו בזה טעם מספיק לעשות כן במלאות נ' שנה, רק מפני שהם עושין כן, א"כ נראה ברור דגם המהרי"ק מודה דאין לעשות כן, ויש בזה משום ובחוקותיהם וכו'. ואני מוסיף עוד, דאפי' אם האוה"ע וכת החדשים לא ה' עושין כן להמפורסמים שלהם ביום מלאות הנ' שנה אחר מיתתם, מ"מ כיון דעכ"פ בחייהם רגילים הם לעשות כן במלאות נ' שנה ליום חתונתם, שפיר הוי בגדר חוקותיהם. וראי' לזה מגמ' ע"ז הנ"ל, דקאמר שם, מכלל דרבנן סברי שריפה חוקה היא, והתני' שורפים וכו', וק' דלמא המשנה מיירי ששורפין ביום המיתה, כדמוכח לשון המשנה דחשיב ע"ז יום איד, וזה הוי חוקה, ומה דתני שורפים היינו שלא ביום מיתה רק אח"כ, וזה אינו חוק. וראיתי בספר עבודת עבודה מהג' מהרש"ק על ע"ז שהק' כן, והניח בצ"ע. אכן להנ"ל א"ש, כיון דעכ"פ כעין זה עושין הם, שוב אין לנו לעשות כן אפילו בזמן אחר, ודו"ק.

בכל זה הנה לדינא אין אני אומר קבלו דעתי ולהם משפט הבחירה, והנה בודאי מהראוי לתלמידי בכל שנה ושנה לעשות לו זכר ולדרוש ברכים ביום הי"צ שלו, וכן המנהג מאז ומקדם בתפוצות ישראל ביום ז' באדר יום פטירת רבן של כל ישראל. וכן ה' מנהג אדמו"ר זצ"ל ביום כ"ז אלול יום פטירת רבו הקדוש ר' נתן אדלר זצ"ל. ובעה"ת אני אשתדל באסיפת סגל חבורה אלי בש"ק כל מה דאפשר להזכיר איזה חדשי תורה אשר עוד לא בא בספר ממנו, וזכרונו לא ימוש ממני. ועי' ירושלמי פ"ב דשקלים תני רשב"ג אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם. והני חותם בברכה וכו'.

הק' יודא מודרין סיגעט

★

ידוע שהשאייר אחריו בכתובים גם תשובות על ד' חלקי שו"ע, שחתנו רבי משה ליב קאהן ניסה בזמנו להוציאם לאור עולם, ולא נודע מה עלה בגורלם. לדינו הגיעה תשובה בכת"ק לאחד מתלמידי שבתא מחוץ למדינת הגר ללמוד בישיבתו בסיגעט. בראש המכתב ובסיומו הועברו קוים למחיקה. בדיקת ספר תשובותיו של תלמיד זה שיצא

אוצר החכמה

לאור בסוף ימיו – לפני כארבעים שנה – העלתה ממצא מעניין שתשובה זו רובה ככולה נדפסה שם משום מה על שם המחבר, כשהיא ממוענת לרב אחד שניהן במדינתו. אנו מפרסמים בזה את התשובה, ובוזה לקבוע את שם המחבר האמיתי על נחלתו. למען כבוד התלמיד השמטנו כמובן את שם הנמען.

אוצר החכמה

בע"ה יום ד' כ"ו ניסן תר"ן לפ"ק

שוכט"ס להבחור כארזים המופלג מלא פלג
חרף ובקי רעיוניו שוטטות בים התלמוד
הפוס' ראוי לסמיכות חכמים חתן תמים
למעלות דאורייתא כש"ת ר'... שיחי.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

מכתבו קבלתי זה זמן כביר, אכן אין דנין אפשר וכו', כי מאד לא הייתי בקו הבריאה וידי רפות ותשושות, וגם עתה לא הועמד חזקת הגוף על מכונו, אכן לא רציתי לאחר מכתבי עוד, ועצרתי כח להשיבו בקוצר מילין כיד ה' הטובה עלי.

הנה בדבר ספקו של הגאון בעל מנחת חינוך [מצוה ט אות ה] בחמץ של כלאי הכרם וכדומה אם עובר עליו בכל יראה, כיון דבלא"ה אינו ברשותו אפשר דגם מצד איסור חמץ לא אוקמא תורה ברשותו. הנה גם הפמ"ג בפתיחה להל' פסח פ"א סי' ט' נסתפק בזה ולא העלה דבר ברור. ובאת אתה במכתבך להביא רא' מגמ' ב"ק דף ס"ח ע"ב, אמר רבא אי לאו דאמר ר"י צנועין ור"ד וכו'.

הנה אפילו אם הי' דין זה דרבא נשאר לפי המסקנא, מ"מ לא דמי לגדון דידן, דבשלמא התם דכבר אוקמי התורה ברשותו קודם שבא ליד אחר, לכן יש סברא לומר דגם כשבא אח"כ לרשות אחר לא נפקא מרשותיה דמרא קמא, אבל בדבר שיצא מרשותו מכבר קודם שבא איסור חמץ לא אוקמי תורה ברשותיה הגם שבא זמן איסור חמץ, ותדע לך דאל"כ האיך מהני ביטול קודם זמן איסורו שמוציאו מרשותו, למה לא נימא דכשבא זמן איסור חמץ בע"כ הוא ברשותו, וכ"ש דבר שמכבר אינו ברשותו דלא נאמר דכשבא זמן איסור חמץ התורה אוקמא ברשותו.

הן אמת כי לפמ"ש במקום אחר לפרש דברי הר"ן [ריש פסחים] שכתב בטעם הביטול משום דחמץ בלא"ה אינו ברשותו אלא שהתורה אוקמי ברשותי, לכן בגילוי דעתא סגי. ולכאורה דבריו אינם מובנים, דלפי דבריו הביטול אינו חל רק בהתחלת זמן האיסור, וקשה מי איכא מידי דאלו השתא לא חייל ולבתר זימנא חייל. וכתבתי דהר"ן לטעמיה אויל דס"ל דסילוק מהני גם בדאורייתא (ויעיין קצוה"ח סי' ר"ט), ולכן ה"נ בזה הזכות

חדש שזיכתה לו תורה ואוקמא ברשותו אדם יכול לסלק עצמו מזכות זה, וכמו דמהני סילוק בנחלה הבאה לו. ושוב מצאתי במקו"ח סי' תל"ד שרמז לזה במלות קצרות, והארכתי בזה במק"א. וא"כ עכ"פ אין ראיה מדין ביטול כלל כמובן. אכן מ"מ סברתי נכונה, דיש לחלק בין דבר שכבר יצא מרשותו קודם בוא איסור חמץ. ויש סמך לחילוק זה ממ"ש התוס' בפסחים דף ר' לענין בהמת ארנונא, וכן בפרק חזקת הבתים דף ג', ע"ש.

ואם כנים דברי אלה, יש ליישב בזה קושיית השאגת ארי' [סי' פג] על הגאונים דס"ל דבחמץ שמופקד ביד אחר אינו עובר בכ"י, דא"כ מאי הקשו חכמים לר"י דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה דסופו להקל דאם לא מצא עצים יהא יושב ובטל, הא לשיטת הגאונים הא יכול להוציאו מרשותו לרשות אחר. אכן להנ"ל א"ש, דע"כ לא קאמרי הגאונים אלא בהוציאו לרשות אחר קודם שיבוא איסור חמץ, אבל כיון שבא איסור חמץ ואוקמיה רחמנא ברשותיה, אפילו הוציאו לרשות אחר לא נפקא מרשותיה כסברת רבא הנ"ל.

אכן האמת יורה דרכו, דגם רבא לא אמר רק דהוי מצינן לומר כן, אבל לא לאמת, והכי דייק לישנא דרבא "אי לאו דאמר ר"י", והיינו דאם לא הי' לנו דרך אחר ליישב דעת הצנועין היינו מוכרחין לומר כן, אבל כיון שיש לנו דרך אחר ליישב דעתם אין לנו לחדש כזאת, דאל"כ למה לנו לאוקמי הצנועין כר"ד דלית הלכתא כוותיה, הרי יותר יש לנו לאוקמי הצנועין כר"מ דהלכתא כוותיה, אלא ודאי לפי האמת יש לנו לומר דמע"ש לר"מ חידוש הוא ואין למדין ממנו, דהוא נגד הסברא דדבר שהוא ברשות אחר יהי' בכלל אוקמי ברשותיה, וז"ב לע"ד. ואותן הפוסקים החולקים על הגאונים היינו מטעם אחר, כמ"ש הרא"ש, דכיון שהשאלו ביתו לשמירת ממונו וכו'. אכן עכ"ז אכתי לא נפשט ספקו של המנ"ח הנ"ל דזה אינו ברשות אחר אלא שלא היה ברשותו, ושפיר י"ל דע"י שבא איסור חמץ והתורה אוקמי ברשותיה הגם שבלי איסור חמץ אינו ברשותו מ"מ אוקמי ברשותו. (ומדין ביטול אין ראיה כמ"ש למעלה).

ביעור כמובן. ואם נאמר כן, נראה דמוכח מהך מתניתין דהולך לשחוט את פסחו, דגם בכה"כ עובר בב"י, דאל"כ למה נתנו עצה באין שהות שיבטל בלבו דעכ"פ צריך ביעור מדרבנן, וכן ביש שהות דצריך לחזור ולבער, הרי היה יותר טוב שבין כך ובין כך ידור הנאה לאסור את החמץ בקונם על עצמו ועל כל העולם ע"ד רבים, וליכא אפילו איסור דרבנן כנ"ל. והגם דעל דעת רבים יש לו התרה לדבר מצוה, מ"מ בזה אפילו לאחר הפסח לא יהי' במציאות התרה כלל, דא"כ עובר על ב"י למפרע. אלא ודאי מוכח דגם באופן זה אוקמי רחמנא ברשותיה, וכמו כן בכה"כ, והיא ראי' גדולה לענ"ד.

אכן יש לדחות קצת, דהנה השאלות הקשה למה צריך לאשמועין למול את בנו הרי הוא בכלל לשחוט את פסחו דמילת זכריו מעכב, ותירץ דהוי מצינן לאוקמי בשכבר שחט את הפסח. ותמה הגאון מהר"י פיק [בשאלת שלום], דהרי שחיטת הפסח היא אחר חצות ואיך קתני יבטלנו בלבו הא אחר שש לא מהני ביטול, והיא פליאה עצומה. ולחומר הדבר צריך לומר, דהא דקתני ויש לו חמץ בתוך ביתו אין הכוונה חמץ ממש, אלא שיש לו עיסה מגולגלת ואם יחזור מיד עוד לא תחמץ באופן שלא ישהה שיעור מיל, או שהטילה לצונן וירא שמא יתחממו המים ביני ביני (והגם דנקט ויש לו חמץ, מ"מ הא כן מפרש בדף ר' הך דהי' יושב בבהמ"ד, יעו"ש). וא"כ מיושב מה שהקשיתי, דאין לו עצה שידור הנאה עד"ר, דאולי יבוא קודם שתחמץ ותהי' מותרת לו ואעפ"כ לא יהיה בגדר מצוה לישאל עליו בגדר עד"ר. (שוב מצאתי בהגהות יד אפרים באו"ח סי' רמ"ט, שכתב לפרש כן דברי המג"א שכתב דא"א לפרש הך דהולך לסעודת אירוסין בחוה"מ, דאסור לעשות סעודת אירוסין בחוה"מ. ולכאורה דבריו תמוהין, דבלא"ה איך אפשר דמיירי בחוה"מ, דא"כ איך קתני יבטלנו בלבו. וכתב ביד אפרים שהי' מקום לפרש המשנה ביש לו עיסה מגולגלת וכו' יעו"ש, והנאני). אכן מלבד שדוחק לפרש כן, אכן אכתי הרי אפשר שיאסור מעכשיו בקונם בתנאי אם תחמץ קודם שיבוא לביתו. ולכן ראייתי הנ"ל היא ראייה שאין עליה תשובה.

שוב מצאתי עוד ראי' מדברי הירושלמי ריש פסחים, ר"י בעי חצרות שבירושלים שאוכלין שם

והנה אם נאמר כצד השני דבכה"כ אינו עובר עליו על כל יראה, יש לי להסתפק אם עכ"פ יש בו חיוב ביעור מדרבנן כמו בביטול, והיינו לפי הטעם שכתבו התוס' דלכן בביטול צריך ביעור מדרבנן, משום דיש בו כרת, לכן החמירו לחוש דלמא אתי למיכל מיניה, א"כ גם בכה"כ צריך ביעור מדרבנן כשיבוא להתוסף עליו איסור כרת. או אפשר הא דבביטול צריך ביעור מדרבנן, אין הטעם כמ"ש התוס' מצד דלמא אתי למיכל מיניה, אלא דהטעם משום דחששו שמא לא ביטל בלב שלם, וכמו שחשש בירושלמי לענין עבר עליו הפסח, דגם בביטול אסור לאחר הפסח משום דחיישינן שמא לא ביטל בלב שלם, הגם דכל איסור חמץ שעבר עליו הפסח לדידן רק מדרבנן, וכ"ש בפסח עצמו דאיכא איסור כל יראה של תורה. וכבר רמז לזה הר"ן ריש פסחים, דלכן תיקנו חכמים בדיקה ולא סמכו על הביטול דשמא לא ביטלו בלב שלם. ועי' פנ"י שפירש כן בדברי רש"י ריש המסכתא שכתב בודקין וכו' שלא יעבור על ב"י וכו'.

ולענ"ד נראה דבזה יש לפרש דברי הגמרא פסחים מ"ט, דנחלקו שם ר"מ ור"י במשנה דהולך לשחוט את פסחו וכו' עד כמה חזור, דר"מ אומר בכזית ור"י אומר בכביצה, וקאמר בגמרא טעם מחלוקתם, דמ"ד בכביצה ס"ל דכטומאתו כן שיעורו לחזרה, ומ"ד בכזית ס"ל כאיסורו כן שיעורו לחזרה. והנה לא מצאתי לשום אחד מן המפרשים שיתן טעם לדברי ר"י, דמה ענין טומאה לחזרה בשביל איסור חמץ. ונ"ל דבזה נחלקו, דר"מ ס"ל דהטעם דבביטול צריך ביעור מדרבנן, היינו משום דלמא אתי למיכל מיניה, ולכן כאיסורו בכזית כן חזרתו. ור"י דס"ל בכביצה ס"ל דהטעם דצריך ביעור מדרבנן בביטול היינו שחששו חכמים שמא לא ביטל בלב שלם, וא"כ כמו דלענין טומאה שיעורו בכביצה דבזה מיקרי אוכל חשוב, וכיון שבשיעור כזה הוא אוכל חשוב שפיר יש לחוש שמא לא ביטלו בלב שלם, משא"כ באין בו רק כזית אינו שיעור חשוב דנימא שלא ביטלו בלב שלם. וזה ברור בטעם מחלוקתם.

וא"כ לפי"ז למאי דקי"ל דשיעור חזרה בכביצה, ע"כ הטעם דבביטול צריך ביעור מדרבנן אינו משום דלמא אתי למיכל, אלא משום דשמא לא ביטל בלב שלם, וא"כ אם נימא דכה"כ וכדומה אין בו חיוב ב"י, שוב אפילו מדרבנן אין צריך

וא"כ כ"ז אם חיוב שריפה מצד מצוות חמץ, משא"כ אם חיוב שריפה מצד נותר כמובן.

ומ"ש ספק בשם האחרונים בחמץ של תרומה טמאה אם הוא בשריפה דוקא, וע"כ מקום הספק היינו אם א"א בשריפה מיד אם ישהנו עד שיוכל לשרפו, וזה דבר שא"א לאמרו, דבשביל מצות שריפה ישהנו ויעבור על ב"י ועשה דתשבינו. וראי' לזה דא"כ האיך דייק בפסחים דף ה' דר"ע דיליף דא"א דביום הראשון היינו ביו"ט משום דאסור לשרפו, ודייק הגמרא דש"מ דס"ל לר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה, וקשה מנ"ל, הא י"ל דר"ע דייק דא"א לומר דקרא מיירי ביו"ט דכיון דהתורה כללה תשבינו ומה יעשה בחמץ של תרומה טמאה שמצוותו דוקא בשריפה, אלא ודאי כנ"ל.

ומה שהקשה במתניתין דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט, לשיטת התוס' בביצה דף כ"ד שחולק על רש"י שכתב שם דגם השבתה שלא בשריפה אסור ביו"ט בתרומה טמאה משום דהתורה אחשביה להבערה, והתוס' חלקו ע"ז וכתבו דהא דאינו מבער חלה שנטמאת בהשבתה אחרת משום דמצוותה בשריפה דוקא. והקשה למה [תני] כאן כיצד מפרישין, הא כיון דא"א בשריפה ישבית באופן אחר. איני יודע מה זו קושיא, דבשלמא אם לא הי' שום עצה שם וודאי היו אומרים להשביתו במה דאפשר, אכן כל הנך תנאי שם כל אחד נותן עצה איך לעשות לפי שיטתו, א"כ גם בזה איכא תירוצ' התוס' הנ"ל דלמה יבטל מצות שריפה שאמרה תורה.

ומה שמיאן רש"י בתירוצ' התוס', נלע"ד דרש"י בזה לטעמיה אזיל, חדא דס"ל לרש"י בשבת דף כ"ה דתרומה טמאה רק מדרבנן בעי שריפה דוקא, אבל מה"ת ביעורו בכל דבר. שנית ס"ל לרש"י במס' ביצה דף ל"ב דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן, והנה התוס' בשבת דף כ"ד הקשו דלמה אסור לשרוף תרומה טמאה ביו"ט הא חזי ליהנות ממנו בשעת ביעורו, ותירץ ריב"א דכיון דאיכא מצוה בשריפתו ואיכא צורך גבוה, הגם דאיכא ג"כ צורך הדיוט, אסור ביו"ט כמו נדרים ונדבות דאין קרבין ביו"ט. והנה לפי שיטת רש"י דמצות שריפה בתרומה טמאה היא רק מדרבנן, אבל מה"ת ביעורו בכל דבר אשר אין בהם איסור

חלות תודה וריקקי נזיר מהו שיהיו צריכין בדיקה, וקאמר הרי בדוקות הן משום נותר. (ופירשו המפרשים דהרי נזהרין הן לשורפו מיד מצד הנותר). עכ"פ מבואר מזה דנותר חייב בביעור משום חמץ הגם שאסור בהנאה משום נותר, א"כ ה"ה כה"כ, אפילו אם נאמר דכה"כ אף שא"צ ביעור מה"ת מ"מ מדרבנן צריך ביעור מצד דלמא אתי למיכל מיניה, ודלא כמ"ש למעלה, מ"מ כנותר א"א לומר כן, דהא כנותר לא נתוסף איסור כרת ע"י החמץ, וגם מבואר בפסחים דף ו' דבהקדש בדילו מיניה, וכ"ש כנותר (ועיין צ"ח שם).

ומ"ש להביא ראי' מדברי הירושלמי פרק כל שעה, שאמר שם דאם נעשה נותר קודם הפסח מצוותו בשריפה דוקא אפי' לרבנן דר"י, והקשת דאם לא מצא עצים יהא יושב ובטל, וכמו שהשיבו על ר"י בלימוד הק"ו. ורצית להוכיח מזה דכנותר אינו עובר בב"י. הנה מלבד כי מן הירושלמי דריש פ"ק מבואר להיפך, אכן באמת בלא"ה אין לקושיהם מקום כלל, דבשלמא חכמים שפיר השיבו לר"י דאתה רוצה ללמוד בק"ו בענין ביעור חמץ עצמו ליתן עליו חומר שהוא אתי לידי קולא בענין זה עצמו, ואין לנו ללמוד ק"ו באופן זה. אבל שריפת נותר שהוא מצוה בפ"ע, ממ"נ אם הי' הדין כן שאם מזדמן מצוה זו בפסח נדחה עבורו מצוות ביעור חמץ, א"כ הדין כך הוא דאם לא מצא עצים יהי' יושב ובטל מן מצות ביעור חמץ, ואם הדין הוא דמצוה זו נדחית מפני ביעור חמץ, אשר וודאי כן הוא האמת, א"כ פשיטא דאם לא מצא עצים ישבית בכל מה דאפשר. וזה ברור ופשוט.

אכן באמת פי' דברי הגמ' כך הוא, דוודאי זה פשיטא אפי' לר"י דאם לא מצא עצים להחולקים על התוס' בענין משהה ע"מ לבערו, צריך להשבית בכל מה דאפשר שלא יעבור על ב"י (ועיין ט"ז סי' תמ"ה), אלא דכוונת חכמים להשיב לר"י דאם אתה לומד ק"ו דמצוות השבתת חמץ הוא בשריפה דוקא, א"כ ע"כ תשבינו שצוותה תורה שריפה דוקא הוא, א"כ הרי אתה דן ק"ו שסופו להקל שעי"ז יתבטל מן מצות תשבינו אם לא ימצא עצים, כיון דהוא מחויב להשבית החמץ בכל מה דאפשר כדי שלא יעבור על ב"י, א"כ ע"י הק"ו הוא מתבטל מן מצוות תשבינו שציוותה תורה,

